

YÖRÜK VE GÖÇMEN AĞIZLARI ETKİLEŞİMİ BAĞLAMINDA CEYHAN AĞZINDA “-AyIn” BİÇİM BİRİMİ

Yeter TORUN ÖĞRETMEN*

1. Giriş

Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından günümüze uzanan süreçte kullanılan gelen biçim birimlerden birini *-AyIn* oluşturur. Ekin kaynaklarda dilek ya da tasarlama kipleri içinde sıklıkla *emir kipi* (Hacıeminoğlu 2003: 190; Korkmaz 2003: 665) ya da *gönüllülük kipi* (Tekin 2000: 182), *istek kipi*, *emir-istek kipi* (Eckman 2009: 124; 1996: 27) gibi farklı başlıklar altında ele alındığı görülür. Türkçenin tarihî gelişimi içinde *-AyIn* > *-AyIm* biçiminde bir gelişim gösteren (Ercilasun: 1994: 8) ek, Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde *-AyIm* biçiminde kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamını genelde *-AyIn* biçim biriminin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki görünümü, özelde ise Ceyhan Yörük ve göçmen ağızlarındaki durumunun tespiti oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye Türkçesi ağızlarının Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerle olan bağını göstermesi bakımından *-AyIn* biçim biriminin tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki durumuna da değinilmiştir.

-AyIn biçim biriminin tarihî lehçelerdeki görünümü şu şekildedir:

Orhun Türkçesinde: *-AyIn* (Tekin 2000: 182).

Uygur Türkçesinde: *-AyIn*, *-Ayn*; *-ayan*, *-äyän*; *-yan*, *-yän* (Gabain 1995: 79).

Karahanlı Türkçesinde: *-AyIn*, *-yIn*, *-Ay*, *-AyI*; *-yI*; *-eyim* (Hacıeminoğlu 2003: 190).

Harezm Türkçesinde: *-ayın*, nadiren *-ayım*; *-gayın*, *-gäyin* (Eckman, Haz. O. F. Sertkaya 1996: 27).

* Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ytorun@cu.edu.tr.

Çağatay Türkçesinde: *-(a)y / -(e)y, -(a)yın / -(e)yin, -(a)yım / -(e)yim* (Eckman, Çev. G. Karaağaç 2009: 124).

Eski Anadolu Türkçesinde: *-AyIn; -AyUm*

Emir veya istek kipi başlıkları altında değerlendirilen ekin çağdaş lehçelerdeki görünüşleri ise şu şekildedir:

Azerbaycan Türkçesinde: *-Im / -Um* (Buran-Alkaya 2007: 90).

Türkmen Türkçesinde: *-AyIn* (Kara 2000: 52).

Gagavuz Türkçesinde: *-(A)yIm* (Özkan 1996: 156).

Kazak Türkçesinde: *-ayın / -eyin; -yın / yin* (Koç, Doğan 2004: 278).

Kırgız Türkçesinde: *-yIn / -yUn; -AyIn / -OyUn* (Kasapoğlu Çengel 2005: 235).

Özbek Türkçesinde: *-(ä)y, -(ä)yin* (Coşkun 2000: 146).

Türkiye Türkçesinin tarihî dönemlerinden Eski Anadolu Türkçesinde *-AyIn* ve *-AyUm* biçimlerinin her ikisi de kullanılır. Türkiye Türkçesine geldiğinde, ölçünlü dilde *-AyIm* biçim birimi varlığını sürdürürken; Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *-AyIn* ve *-AyIm* biçim birimlerinin her ikisi de varlığını fonetik çeşitlilik içinde devam ettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesi-Türkiye Türkçesi ağızları etkileşimi bağlamında Anadolu ve Rumeli ağızlarının temelini Eski Anadolu Türkçesine dayandıran Korkmaz, Anadolu ve Rumeli ağızlarına EAT'den gelen biçim bilgisi unsurları içinde *-AyIn* biçim birimine de yer vermiştir (Korkmaz 2007: 90).

17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi ağızlarında emir-istek 1. teklik kişide *-(y)AyIm* ve *-(y)Am* biçimlerinin kullanıldığını belirten Gülsevin, 17. yüzyıl Batı Rumeli Türkçesini temsil eden eserlerde *-(y)AyIm* biçiminin daha işlek olduğunu ifade etmiştir (Gülsevin 2017: 113).

L. Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* çalışmasında Batı grubu ağızları içinde *-ayım / -eyim* yanında EAT'deki *-ayın / -eyin* biçimini koruyan ağızlar olduğunu vurgulamıştır. Ekin, ağızlarda *-ayın / -eyin* yanında, *-an / -en* biçiminde büzülmüş biçimlerinin olduğunu da ifade eden Karahan, bu ekin Batı grubu ağızlarından III, IV, VII ve VIII. gruptaki ağızlarda kullanıldığını belirtmiş; *-ayın / -eyin* ekinin “*Adana (Yörük topluluklarında), Beypazarı, Ayaş, Kızılcahamam, Nallıhan, Çamlıdere, Güdül (Ankara), Bartın, Bolu, Çankırı, (Kızılırmak bucağı hariç), Bayat, İskilip, Osmancık, Kargı (Çorum), Namrun, Tarsus (İçel), Kastamonu, Konya merkez ilçesi, Ermenek, Bozkır, Beyşehir, Akşehir (Konya), Çamardı (Niğde), Boyabat (Sinop), ve kısmen Zonguldak*” ağızlarında kullanıldığını; ekin I. gruptaki “*Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak*” ağızları ile III. gruptaki *Bartın* ağzında

genellikle *-an / -en* şeklindeki büzülmüş biçimlerinin, bazen de aslı biçiminin kullanıldığını ifade etmiştir (Karahan 1996: 148-149).

Özgür Ay, Türkiye Türkçesi ağızlarında 1. teklik kişide kullanılan emir ekleri için “ *-(y)AyIm / -ayum / -eyem / -(y)AyIn / -IyIm / -Uyım / -UyUm / -yIm / -yUm / -IyIn / -UyUn, / -üyuñ / -AyIn / -AgIm / -Aım / -iim / -(y)ym / -Im / -üym / -Um / -yin / -ī n / -ē n / -ē ñ / -m / -In / -iñ / -n*” fonetik biçimlerini sıralayarak, emir eklerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında daha çok istek ifade ettiğini belirtmiştir (Ay, 2009: 702).

2. Anadolu Ağızlarında -AyIn Biçim Biriminin Kullanıldığı Yerler ve Fonetik Biçimleri

Türkiye Türkçesi üzerine yapılan ağız araştırmalarında *-AyIn* biçim biriminin kullanıldığı yöreler ve ekin fonetik görünüşleri şu şekildedir:

EKİN KULLANILDIĞI YÖRELER	EKİN FONETİK BİÇİMİ VE ÖRNEKLERİ
Karaman İli Ermenek Ağızı	-äyin: <i>gâzäyin</i>
Karaman ve Yöresi Ağızları	-ayın / -eyin; -IyIn / -UyUn: <i>Doymayın, göndürüyün, affediyin, yatıyın, oluyun, nōürüyün</i>
Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları	-ayın / eyin
Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağızı	-ayın,-eyin,-en,-iñ: <i>ben_älamayın, götüreyin</i>
Çumra Havalisi Yörükleri Ağızı	-IyIn: <i>veriyin, gidiyin, ğaliyin, diyin, bakıyın, ediviriyin</i>
Beyşehir ve Yöresi Ağızları	-ayın, -an: <i>añnadayın, bağan</i>
Gölyaka Kasabası Ağızı (Beyşehir)	IyIn: <i>Gédiviriyin, ne biliyin, çekiviriyin, deyviriye mi, geçiyin, alıyın, ğacıyın</i>
Kadınhanı ve Çevresi Türkmen Yörük Ağızı	-AyIn: <i>gonuşayın, söyleeyin</i>
Aksaray ve Yöresi Ağızları	-ayın: <i>ñó:rüyüm bulaşşık yıķayın didim</i>
Ankara İli Ağızları	-IyIn / -UyUn: <i>ne deyin, ne söyleyin, tanıdıyın, yaPdriyın, ördürüyün, ne añnadıyın, azāt _idiyin</i>
Çankırı ili ve Yöresi Ağızları	-eyin, -iyyin, -uyun, -in: <i>ne bileyin, vereyin, diyi vereyin, gösdereyin, nēdeyin, gideyin, giriyein, ānadiyın, ürküdiyein, alıyın, gonusıyın, bulıyın, annadiyın, oluyun, diyin, söyleyin</i>
Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağızı	-ayın / -eyin, -yın: <i>Sorayın, giydireyin, gidmeyin,</i>
Şabanözü Yöresi Ağızı (Çankırı)	-IyIn / -UyUn: <i>yapıyın, geliyın, görüyün, duruyun, başlayın</i>
Kastamonu ve Yöresi Ağızları	-ayın/-eyin, -ıyın/-iyyin, -ēyin, -uyun/-üyyün: <i>Yapayın, ırıayın, bulayın, danışayın, ğurudayın varayın, vereyin, geleyin, bileyin, sereyin, gideyin, Alıyın, ānadiyın, çarıyın, geziyın, ediyın, edivēyin (edivereyim), ğonusıyın, vuruyun, oturuyun, alduruyun, beyüdüyün (büyüteyim), endürüyün</i>

Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı	-iyn, -ayın, -iýin, -äyin, -uyun, -iyün: <i>eletiýin, gidiýin, ānadayın, atıýın, varāýın, alduruyun, gonusuyun, geçiriyün</i>
Bartın ve Yöresi Ağızları	-an / en: <i>Baқан, gören, baқи-varan mı, ğurtulan, yardım _eden, ğurtulan, giden</i>
Bartın Merkez İlçeleri ve Köyleri Ağzı	-An l-Ay: <i>deyveren, bilen, biley</i>
Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları	-ayın, -iyn, -yin: <i>sat-ayin, anlat-iyin, toplá-yin, at-ayin</i>
Bolu İli Seben İlçesi Ağzı	-ayın, -eyin, in, iğ: <i>gónderin, bilin, alíğ “alayım”, ürāşmin “uğraşmayayım”, kesin “keseyim”, öpéýin</i>
Bilecik İli Ağız İncelemesi	-an, -en, -eyin: <i>buldurvaran (bulduruvereyim), getiren (getireyim), bilen (bileyim), götüren (götüreyim), göreyin (göreym)</i>
Balıkesir Bigadiç Ağzı	-en, -in: <i>alin gelin gidin, ben söylin, ne bilen, gonusen</i>
Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları (Balıkesir)	-eyin, -iyn: <i>gideyin, uzatmiyin</i>
İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları	-(y)An (-an, -en, -yan, -yen: <i>genşliimde nelā yap-en (I.4.15)</i> <i>daha ne sōlü-yen (I.105.19)</i> <i>bān bi çay go-yen gel-en (I.5.8)</i> <i>zētinnāñ altını toplu-yen (I.112.8)</i> <i>aman de-yen (III.1.36).</i>
Manisa Ağızları	-an / -en;- ān / -ēn: <i>alān (II-6 04-131)</i> <i>Ceizimi alān gelen (I-1 05-71)</i> <i>ne aññadān gızım hindi! (I-8 11-1,2)</i> <i>ne annadıveren (I-6 20-48)</i> <i>bi şey vā, onu annaTen (I-3 09-42)</i> <i>nasıl dakınān (II-9 01-60)</i> <i>diyēn (II-2 01-1)</i> <i>ben dinneyen ħadi (II-1 25-3)</i> <i>götürēn gidēn (II-6 03-2)</i> <i>para ħazanēn diye (I-2 04-33)</i> <i>ben ičen (I-5 07-75)</i> <i>kendim inanen (II-5 03-50)</i> <i>saklāyan (II-6 04-131)</i> <i>sokulen (II-5 03-10)</i> <i>bi sen sor, bi ben sorēn (I-10 02-1)</i> <i>veren (II-1 11-163).</i>

Aydın Merkez Ağzı	-An : <i>gızım dëyo ucā bi gazan gö dëyo. ē dëyo. gazan gö, gazan gaynāgosun dëyo. ben dişlēmī bileden gelen dëyo.</i> I-A/10-77 <i>gızı kaldıran gelen mi? ōlū lüzumlū bi şē yōsu kaldı-meyen yatsinnā onnā. dinneniyolā onnā da.</i> I-A/13-6 <i>toplatdırı gālirin sāni dëdim. toplāvëren gālān dëdi.</i> I-A/45-66 <i>ōlum mān dëmiş giden di dëmiş gızımīñ yandı bālī duren ōlum dëmiş.</i> I-B1/6-45 <i>hindī.isdāsāñ taksiylen bi yo orē gāvāñ dibinī çıKaren sene.</i> II/3-13.
Kütahya ve Yöresi Ağızları	-an, -en: <i>baken</i>
Kütahya Emet Yöresi Ağzı	-an, -en: <i>baken</i>
Eskişehir İli Yörük Ağızları	-eyin: <i>ne bil-eyin</i>
Bayat Köyleri Ağzı (Afyon)	-en: <i>diyen, dur baken</i>
Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı	-en: <i>varen, giden, gurtulen</i>
Şuhut ve Yöresi Ağzı (Afyon)	-ēn: <i>ne bilēn</i>
Sinanpaşa Ağzı (Afyon)	-en: <i>sôleyen, gören, gelen, gösderiveren</i>
İscehisar ve İhsaniye Ağzı (Afyon)	-ayın / -eyin: <i>toplattırayın, çıKarayın, içireyin</i>
Emirdağ Ağzı (Afyon)	-en: <i>ben sana bi şē deyen mi</i>
Başmakçı ve Dazkırı Ağızları (Afyon)	-en: <i>baken</i>
Uşak İli Ağızları	-(y)An, -AyIn, -(y)enin, -an, -en, -yan, -yen, -ayın, -eyin: <i>bunu söyle-yen mi söyleme-yen mi</i> (I-2, 32) <i>gaş demiş, çocu da al-en, üstümü de der-en</i> (I-6,12) <i>dour-en de ikimizi bir ye</i> (I-10,4) <i>golun dan dut-en gid-en de o garı döğsün seni</i> (I-16, 49) <i>seni köyüme al-en gaş-en, demiş</i> (I-61, 137) <i>sōnadān ben selāmi ver-eyin, fakat alırsa alı</i> (I-64, 7) Tek örnekte -(y)enin şekli: <i>açın da bi dinni-yenin bakam</i> (I-17,136).
Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı	baқан, sulümeyen, suluyan, sulümiyen
Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı	-AyIn : <i>alayın, vārāyin</i> -IyIn: <i>ķoparıyın, vāriyin, giriyyin, oturiyyin, varyıyn gālīyyin</i> -In / -Un : <i>varın, gōtūrūn.</i>
Gelendost Ağzı (Isp.)	-ayın / -eyin: <i>atayın, göreyyin</i>
Uluborlu Ağzı(Isp.)	-en: <i>veren, ne bilen, yazan, göyen</i>
Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özellikleri	-en, -eñ : <i>alen, bilen, dëmiyen, dikeñ, düşüniyyin, gelen, işëtmıyen, sateñ, söyliyen</i>

Muğla İli Ağızları	-AyIn, -yin, -Ān, -An, -yAn: <i>odan çörē ğapayın I/21-15</i> <i>fişşēni alayın dērke I/53-91</i> <i>ne diyin sana I/53-62</i> <i>hindi bi baқтыın ben III/1-39</i> <i>başlayān ğāri ben dūne II/16-20</i> <i>gabirlige gēden de çocū çıkarān gelēn de yafidiniñ</i> <i>oraya goyān da bi dene düĶan sābı olān III/15-70, 71</i> <i>ben şurē oturēn ābem I/14-63</i> <i>ben ne blēn benim habarım yō I/15-1</i> <i>hindi ben nire gidēn ğāri I/58-30</i> <i>ben südü bişirēn dēdim II/5-104</i> <i>horaya bi tuzağ yapān da baĶān ne kesiyor fidanı</i> <i>III/15-114</i> <i>varen acığ yaprağ saren biraz da alen giden orıya</i> <i>dēdim I/25-48</i> <i>bu adam ölunu soĶen mi soĶmayan mi I/18-5, 6</i> <i>dūnden ĝaşmeyen ğāri emin abla I/26-26</i> <i>ben bōrda dura-goyan dēmiş I/58-5</i> <i>ben toPleyen gelen I/82-4</i> <i>başğa ne dēyen a dēzem II/9-17.</i>
Antalya ve Yöresi Ağızları	-ayın / -eyin: <i>Yatayın, vereyin, getmeyeyin, vurayın, çalayın, geçeyin gēdeyin, dēyēn baĶayın, annadı-vereyin, dutayın, annadayın, göreyin, buluvereyin, göstereyin</i>
Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları	-en: <i>Üğüden, hazırladen, öreten, varen, bilen, gēden, ğaldiren, sıkın, yakalaTdiren, hurduren, bulen, gelen, yaPdıTren</i>
Elmalı ve Yöresi Ağızları (Ant.)	-eñ: <i>Öldüreñ, baĶeñ</i>
Serik (Antalya) Ağzı	-eyin, -iyin: <i>nē bileyin, yās _ēdiyin</i>
Silifke ve Mut’taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı	-ayın / -eyin, -iyin, -ıyın, -yın, -üyün: <i>ne biliyin, laf ediviriyin, ne yazıyın, sıyıryın, diyin, nēy _ile ödüyün; baĶayın, gonusayın, dutayın, baĶayın, çıĥēyin baĶāyin, dēyivereyin, bileyin, göstereyin, gireyin, yapeyin, bēlleyeyin, ben binēyin, gezēyin, annadıyın, biliyin</i>
Anamur ve Yöresi Ağızları	-ayın / -eyin: <i>baĶayın, gedeyin, gotüreyin</i>
Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı	-ayın / -eyin: <i>ne bileyin, alō diyeyin, dēyeyin, ne söyleyeyin, niye beklemiyeyin, ne anladayın, ne yapayın, baĶayın.</i>
Adana ve Osmaniye Ağızları	-ayın / -eyin: <i>dēyeyin</i>

(Tablo-1)

Anadolu ağızlarında *-AyIn* biçim biriminin kullanıldığı yöreler ve fonetik özellikleri gözden geçirildiğinde, Ege ağızlarında sıklıkla ekin büzülmüş bi-

çimlerinin kullanıldığı; kimi ağızlarda ekin -ān / -ēn biçiminde ikincil uzunlukları koruduğu; bazı ağızlarda ünsüzünün damaksıllaşarak -Ayİñ, -İñ, -Añ biçimine dönüştüğü görülmektedir.

-AyIn biçim biriminin daha çok Batı grubu ağızları içinde kullanılan bir biçim birimi olması bağlamında ekin tespit edildiği ağızlar, L. Karahan'ın verdiği bilgilerle de örtüşür (Karahan 1996). Ayrıca Anadolu ağızlarının etnik yapıyla ilişkisi bağlamında Oğuz boylarından Kınıkların daha çok Batı Anadolu'da yerleştiği (Korkmaz 1989: 26) düşünüldüğünde, -AyIn biçim birimi Kınık boyu dil özelliklerinden sayılabilir.

3. Balkan Ağızlarında -AyIn Biçim Biriminin Kullanıldığı Yerler ve Fonetik Şekilleri

EKİN KULLANILDIĞI YÖRELER	EKİN KULLANILDIĞI ÖRNEKLER
Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları	-ēn: <i>gidēn, okuyēn.</i>
Bulgaristan-Kırcali Bölgesi Türk Ağızları	-eyn, -yin: <i>Süliyin</i> “söyleyeyim”, <i>ğarıştırmeyn</i> “karıştırmayayım”, <i>kaçeyn</i> “kaçayım”.
Makedonya Kızılalma-Karaman Yörükleri Ağzı	-ayın, -eyin: <i>bahtım izleri var gibi, biraçık bırayı baḳayın, te bûle seniñ gibi</i> (Metin: I, s. 76) <i>aldım yonca, gel göstereyin</i> (Metin II, s. 78) <i>sen çek ben biraz bastırayın diyerdi.</i> (Metin III, s. 83) <i>seni bûle istemedim göreyin.</i> (Metin III, s. 82) <i>ḳalkayın birañğı yere gitmiye işleyemem, işliyen üle alayın işlemeiye işliyemem katıyan.</i> (Metin V, s. 86) <i>a be seḳfedin aḡa diyerdim nāpayın diyerdim ne bileyin avuruma gelmiyeri diyerdim.</i> (Metin V, s. 87). <i>uzat be sopajıñı da ḳurtar beni atılayın saña, yere ateş içine atılajak, yanajak. ā diyermiş uzadayın da diyermiş ısırasıñ beni ḡırḳlāma dolan.</i> (Metin VIII, s. 96) <i>dā bi masal di:vereyin, başka di:vermem</i> (Metin VIII, 95) <i>onnara istiyeri zāre alayın, zāre istiyeri</i> (Metin XIII, s. 114) <i>isti:rin gene i: olayın. yetmişe çıktıñlayın gayrı iş bitmiş</i> (Metin XVIII, s. 128) <i>alayın bi yeri gideyin gideyin, iç kimse bulamasıñ, öleyin orda.</i> (Metin XIX, s. 131) <i>nāpayın. ot öñünde var yesiñ, otçāz nerde bulayın ona ep yeşil ot yok.</i> (Metin XXVI, s. 154). <i>i:sancıklar gelir gider nāpayın dedim.</i> (Metin XXXIX, s. 187).

(Tablo-2)

Balkan ağızlarında *-AyIn* biçim biriminin çok yaygın kullanımına rastlanmamıştır. Balkan ağızları üzerine yapılan çalışmalarda ekin, *-ayın / -eyin*, *-ēn*, *-eyn*, *-yin* biçimlerine rastlanmıştır. Ekin Makedonya’da tespit edildiği çalışmada “Karaman Yörükleri Ağzı” ibaresi bu biçim birimine, Balkan ağızlarında da daha çok Yörük ağızlarında veya Yörük ağız adacıklarında rastlandığını/rastlanılabileceğini göstermektedir.

4. Çukurova Ağızları İçinde Ceyhan Ağzı

Adana’nın en büyük ilçelerinden biri olan Ceyhan’ın demografik yapısına bakıldığında ilçeye öncelikle 1855 yılı itibarıyla ilk olarak Nogaylar yerleşmişlerdir. 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Ceyhan bölgesine Kırım göçmenleri, Tatarlar, Çerkezler, Papaklar (Azeriler), Rumeli göçmenleri yerleştirilmiştir (www.cejhan.gov.tr). Yunanistan ve Bulgaristan’dan 1875 yılı itibarıyla başlayan göçlerle çok sayıda Balkan göçmeni Çukurova bölgesine yerleştirilmiştir. Ceyhan ilçesinde Balkan göçmenlerinin “*Dikilitaş, Haliliye (Çataklı), Hamidiye, Handere (Hakkıbeyli), Hilmiye (Çiçekli), Hurşidiye (Gündoğdu), Kadriye, Kokar (Küçük Burhaniye), Çeçenavarza (Ağaçalı), Mahmudiye (Irmaklı), Nuriye, Rumelişükriye (Yenikent), Sadiye-Karamazar (Günlüce), Salihîye (Kuzucak), Sarıbahçe, Sıddıkiye (Ekinyazı), Sirkeli, Tahtalı (Narlık), Selimiye (Yapalak), Yeşilova (Üçdut)* köyleri ve *Mustafabeyli* beldesine yerleştiği görülür (Yıldırım 2006: 22).

19. yüzyılın sonlarında Çukurova bölgesinde hızlı bir Yörük yerleşmesi olmuştur. Çukurova bölgesinde bugün Yörük nüfusunun en yoğun olduğu ilçelerden biri olan Ceyhan’ın çok sayıda Yörük köyü olduğu görülmektedir. Ceyhan’ın başlıca Yörük köyleri: *Burhanlı, Çokçapınar, Dokuztekné, Dutlupınar, Hamitbey, Soğukpınar, Yeniköynazimbey, Karakayalı (Cebre), Tumlu, Gümürdülü, Soysalı, Tatlıkuyu*’dur. Bunların dışında Türkmen, Yörük ve göçmenlerin bir arada yaşadığı köy ve yerleşim birimleri de vardır (www.cejhan.bel.tr). Kentleşme süreci bağlamında Ceyhan’ın merkezinde de Yörük ve Balkan göçmeni nüfus bulunmaktadır.

Çukurova ağızlarını *Kuzeybatı Çukurova ağızları, merkez ağızları ve Doğu Çukurova ağızları* olmak üzere üç ana gruba ayıran Yıldırım, Ceyhan ağızlarına Doğu Çukurova ağızları arasında yer vermiştir (Yıldırım 2006: 28).

Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları adlı çalışmasında Yıldırım, emir 1. teklik *kişide -ayım / -eyim; -ayın / -eyin; -āyım / -ēyim; -ıyım / -iyim, -uyum / üyüm; -īm / -ūm; -ım / -im* biçimlerinin kullanıldığını belirtmiş; Yörük ağız adacıklarında ekin *-ayım / -eyim, -āyım / -ēyim ve -ayın / -eyin* biçimlerinin kullanıldığını ifade etmiştir (Yıldırım 2006: 272).

Ceyhan'da Yörük ve göçmen nüfusunun ağız özellikleri içinde Eski Anadolu Türkçesinde yer alan *-AyIn* biçim biriminin durumunu tespit etme amacını güden bu çalışmada, Faruk Yıldırım'ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları* adlı çalışmasındaki Ceyhan ağızı metinlerinden, kendi derlemelerimizden ve kişisel gözlemlerimizden oluşturulan örneklerden yararlanılmıştır.

4.1. -AyIn Biçim Biriminin Ceyhan Göçmen ve Yörük Ağızlarındaki Görünümü

Ceyhan göçmen ağızında *-AyIn* biçim biriminin kullanımına rastlanmamıştır.

Ceyhan Yörük ağızında ise *-AyIn* biçiminde kullanılan ekin, büzülmüş biçimlerine veya ünsüzünün damaksıllaşmış biçimine rastlanmamıştır. Ceyhan Yörük ağızında fonetik olarak çok çeşitlilik göstermeyen *-AyIn* biçim biriminin olumlu ve olumsuz fiil tabanları üzerine gelebildiği, ayrıca *-AyIn* ile çekimlenen fiiller üzerine soru ekinin de geldiği görülür. Ek, işlevsel olarak Türkiye Türkçesinin diğer ağızlarında olduğu gibi, Ceyhan Yörük ağızında da istek işleviyle kullanılır:

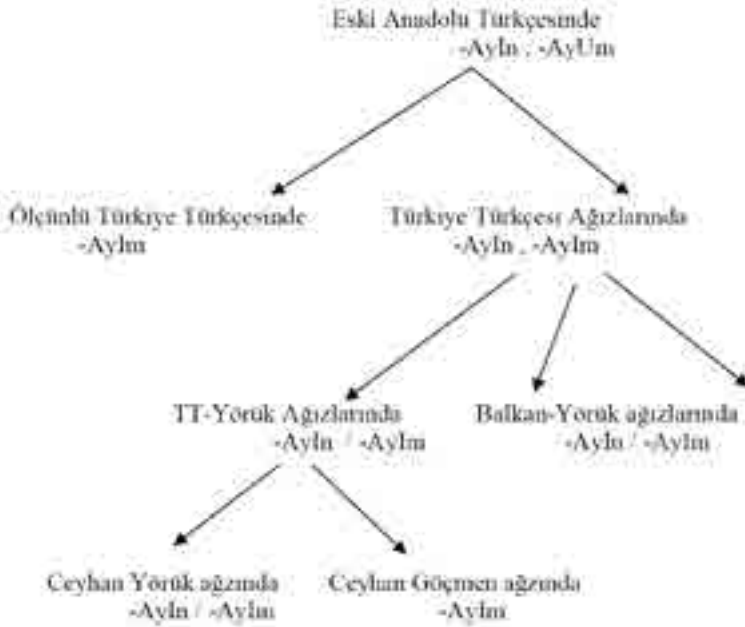
- *Ne deyeyin, sen annaT deyince aklıma gelmeyi.*
- *Ne dutayın her zamanKı iş güç. Temizlik yapıyın.*
- *Ne isdeyeyin senden bacım. Bi şe isdemeyin. Canıyıñ saalî.*
- Çok oturdum. ArtıK *gakayın da eve gedeyin, uşaçıkKlarıma yemeK yapayın.*
- *Bi de baKdımKı ne göreyin, benim tavıKlar pinniKden çıkmışlar.*
- *Sen gel bi bakayın da soñra düşünürüK.*
- ÇocuKKan anam siñirlenince “yaniña *gelmeyeyin, gemikleriñi gırarın*” derdi.
- *Ne deyiin, yarın saña geleyin mi gelmeyeyin mi? Bi şe deseñe.*

5. Sonuç ve Değerlendirme

Orhun Yazıtları'nda *-AyIn* biçiminde görülen ekin Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde çoğunlukla *-AyIn* biçiminin korunduğu görülmektedir. Ek, Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde *-AyIm* biçimi kullanılırken, Türkiye Türkçesi ağızlarında her iki biçimi de yer almaktadır. Türkiye Türkçesi ağızları ile çağdaş Türk lehçeleri arasında ortaklık gösteren *-AyIn*, lehçeler arası karşılaştırmada ölçünlü Türkiye Türkçesi yanında, Türkiye Türkçesi ağızlarının da dikkate alınması gereğini ortaya koyan biçim birimlerinden biridir.

Ekin, Anadolu ağzlarında asli biçimi *-AyIn* yanında, *-IyIn* / *-UyUn*, *-(y)An*, *-ān* / *-ēn*, *-(y)In* / *-Un*, *-AyIñ*, *-Iñ*, *-Añ*, *-Ay* gibi çok farklı fonetik biçimleriyle karşılaşmaktadır.

-AyIn biçim biriminin görünümü, Eski Anadolu Türkçesi-Türkiye Türkçesi Ağızları-Balkan Ağızları-Ceyhan Yörük ve göçmen ağzları çerçevesinde şöyle şekillendirilebilir:

Türkiye Türkçesi ağzlarının özellikle Eski Anadolu Türkçesiyle bağına güçlü bir şekilde sürdürdüğünü gösteren *-AyIn* biçim birimine, bugün Anadolu ağzlarının Batı grubu içinde yer alan ağzlarda rastlanır.

Yapılan ağız çalışmaları bağlamında, genel bir yaklaşımla Anadolu ağzları içinde *-AyIn* biçim biriminin kullanım alanını daha çok Yörük ağzları oluşturuyor, denebilir. Anadolu ağzları dışında, Balkan ağzları için de aynı şey söylenebilir.

-AyIn biçim birimi, Nogay, Tatar, Çerkez, Balkan göçmenleri gibi çok farklı ağız konuşurlarını barındıran Ceyhan ağzları içinde de Yörük ağzlarına özgü bir biçim birimi olma özelliğini korur. Ayrıca *-AyIn* biçim biriminin Ceyhan göçmen ağzlarında yer almaması her iki ağız konuşurlarının bir arada yaşamalarına rağmen, iki ağız arasında *-AyIn* biçim birimi bağlamında bir etkileşim olmadığını göstermektedir.

Kaynaklar

- Ay, Ö. (2009), *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Buran, Ahmet, Ercan Alkaya (2007), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Coşkun, V. (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Eckman, J. (1996), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Yayına Haz: Osman Fikri Sertkaya, Ankara: TDK Yayınları.
- Eckman, J. (2009), *Çağatayca El Kitabı*, Çev.: Günay Karaağaç, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1994), “Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine”, *Türk Dil ve Edebiyat Dergisi*, S: 505, TDK Yayınları.
- Gabain, A. V. (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Gülsevin, G. (2017), *XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2003), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kara, Mehmet (2000), *Türkmence (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karahan, L. (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK yay.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2005), *Kırgız Türkçesi Grameri-Ses ve Şekil Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, K.; Doğan, O. (2004), *Kazak Türkçesi Grameri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1989), “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu”, *TDAY-Belleten-1971*, Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007), “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2007 / 1*, Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, N. (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, T. (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Yıldırım, F. (2006), *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.

İnternet Kaynakları

- [www.ceyhan.bel.tr / koylerimiz-ve-koylulerimiz /](http://www.ceyhan.bel.tr/koylerimiz-ve-koylulerimiz/) Erişim tarihi: 04.10.2019
- [www.ceyhan.gov.tr / T.C. Ceyhan Kaymakamlığı /](http://www.ceyhan.gov.tr/T.C.CeyhanKaymakamligi/) Erişim tarihi: 08.10.2019

-Ayın Biçim Biriminin Tespit Edildiği Ağızlarla İlgili Kaynaklar

- Acar Ergün (2012), *Kastamonu ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Acar, Ergün (2008), *Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Akar, Ali (2013), *Muğla İli Ağızları (Gramer-Metin-Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Akca, Hakan (2009), *Ankara İli Ağızları (İnceleme - Metinler - Dizin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ali, Nigar (2004), *Bulgaristan-Kırcalı Bölgesi Türk Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Atmaca, Emine (2017), *Antalya İli Korkureli İlçesi ve Yöresi Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydoğdu, Özkan (2011), *Çankırı ili ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Bayrak İşcanoğlu, İlknur (2007), *Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağızı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bölük, Ramazan (2011), *Serik (Antalya) Ağızı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Bülbül Gülfıye (2007), *Balıkesir Bigadiç Ağızı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Çakır, Aylin (2018), *İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Çeker, M. (2015), *Çumra Havalisi Yörükleri Ağızı*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Çıracı, K. (2019), *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demiray Erdinç (2003), *Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Dinar, Talat (2006), *Başmakçı ve Dazkırı Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Doğan, Muammer (2012), *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Durmaz, Ramazan (2018), *Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağızı: Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Ekizoğlu, F. Gülşah (2018), *Beyşehir ve Yöresi Ağızları*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Erdem, Gönül (2014), *Anamur ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Erdoğan, Ferhat (2007), *Şuhut ve Yöresi Ağızı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Eren, M. Emin (1997), *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, Ankara: TDK yayınları.
- Gülbahar, Burcu (2010), *Uluborlu Ağızı (İnceleme- Metinler- Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Gülensoy, Tuncer (1988), *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK yayınları.
- Gülsevin, Gürer (2002), *Uşak İli Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İbrahimsoylu, İzet (2018), *Makedonya Kızılalma-Karaman Yörükleri Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- İlker, Ayşe (2019), *Manisa Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kanaç, Işıl (2010), *Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Keleş, İrfan (1986), *Şabanözü Yöresi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kılınç, Gülay (2009), *Bolu İli Seben İlçesi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kocamaz, İ. (2013), *Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Koraş, Hikmet (1992), *Karaman ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Korkmaz, Zeynep (1994), *Bartın ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK yayınları.
- Köğçe, A. N. (2013), *Gölkaya Kasabası Ağzı Sözdizimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Kulle Çoban, Esra (2012), *Elmalı ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Manav, Aslı (2006), *Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Mutlu, Hüseyin Kahraman (2008), *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Örnekkol, Fatih (2006), *Emirdağ Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özden, Halil İbrahim (2014), *Arpaçbaşı Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynu-ince Yörükleri Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Özden, Muharrem (2009), *Bilecik İli Ağız İncelemesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Öztürk, Dilek (2008), *Kütahya Emet Yöresi Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Öztürk, Erol (2009), *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pektaş, Tamer (2017), *Gelendost Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Sert, Göksel (2015), *Eskişehir İli Yörük Ağızları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

- Sözer, Burak (2017), *Kadınhanı ve Çevresi Türkmen Yörük Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Uysal, Bilal (2007), *Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Yapıcı, Ali İhsan (2013), *Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Yaylağan, Nilay (2010), *Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özelliklerinin Tespiti ve Türkçe Eğitimi Bakımından Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, Faruk (2006), *Adana ve Osmaniye Ağızları (C. I-II)*, Ankara: TDK yayınları.
- Yıldızöz, Rabia (2017), *Bartın Merkez İlçeleri ve Köyleri Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Yılmaz, Mehmet (2006), *İscehisar ve İhsaniye Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Zeybek, Fatih Süleyman (2008), *Bayat Köyleri Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Zeybek, Harun, (2007), *Sinanpaşa Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.